

FERNANDO ARAMBURU

Isamaa

Hispaania keelest tõlkinud
Maria Kall

Toledo
 kirjastus

Originaal:

Patria © Fernando Aramburu, 2016

Published by agreement with Tusquets Editores, Barcelona, Spain

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital ja
Hispaania haridus-, kultuuri- ja spordiministeerium

EESTI KULTUURKAPITAL

Toimetanud Mari Laan
Kujundanud Allan Kukk

Tõlke autoriõigused: Maria Kall ja Toledo kirjastus, 2020

ISBN 978-9949-7460-3-3 (köites)

ISBN 978-9949-7460-4-0 (epub)

Trükitud Greif OÜ trükikojas

1

Kontsad parketil

Seal ta vaeseke läheb, et murduda. Nagu laine vastu rannakaljut. Veidi vahtu ja hüvasti. Kas ta ei näe, et mees ei vaevu talle ustki avama? Madalam kui muru.

Ja milleks need kontsakingad ning punaseks võõbatud huuled neljakümneviieselt? Sinu taseme juures, tütar, mis paneb sinu positsiooni ja haridusega naist käituma nagu plika? Kui *aita** seda näeks...

Autosse istudes heitis Nerea pilgu aknale, mille kardina varjus ta uskus ema jälgivat nagu alati. Ning tõepoolest, kuigi Nerea tänavalt ei näinud, vaatas Bittori teda nukralt, kulm kipras, ning pomises omaette, et seal ta vaeseke läheb, iluasjake tolele eneseimetlejale, kellel pole pähegi tulnud kedagi õnnelikuks teha. Kas ta ei taipa, et naine peab olema päris meeleheitel, kui püüab abikaasat veel pärast kahteist abieluaastat võrgutada? Lõppkokkuvõttes parem ongi, et neil järeltulijaid ei ole.

Enne taksosse istumist viipas Nerea põgusalt hüvastijätkuks. Kolmandal korrusel kardina varjus pööras ema pilgu kõrvale. Üle katuste paistis lai mereriba, Santa Clara saare tuletorn, kauguses pilvevine. Ilmateadustaja oli lubanud päikest. Ja tema – oh, kui vanaks ma hakkam jääma – vaatas uuesti tänavale ning takso oli juba silmist kadunud.

---

* Sónaseletused on toodud raamatu lõpus.

Seejärel otsis ta katuste, saare ja sinise silmapiiri tagant, teis-poolt pilvi ja veelgi kaugemalt, igaveseks kadunud minevikust, mälupilte tütre pulmadest. Ta vaatas taas Nereat valges kleidis, lillekimp käes, ülevoolavalt õnnelikuna Buen Pastori katedraalis ning tütart ukse juurest jälgides, nii sihvaka, naerusuise ja kaunina, valdas teda halb eelaimus. Kui ta õhtul üksi koju jõudis, ei puudunud palju, et ta oleks istunud Txato foto ette ning pihtinud talle oma kartusest; kuid tal valutas pea ning pealegi oli Txatol kombeks pereküsimustes härdaks muutuda, eriti kui asi puudutas tütart. Mehel olid pisarad kerged tulema, mis sest et fotod ei nuta, küll mina juba tean.

Kontsad olid selleks, et Quiques isu äratada, ja mitte seda isu, mida vaigistatakse söögiga. Kõps, kõps, kõps, oli ta hetk tagasi kuulnud kontsi parketil. Täksib mul veel põranda ära. Kodurahu huvides ei teinud ta tütrele märkust. Nad pidid jääma vaid hetkeks. Olidki tulnud ainult hüvasti jätma. Ja mehel lõhnas suu juba kell üheksa hommikul viski järele, või oli see mõni neist jookidest, millega ta kaupleb.

„*Ama*, oled sa kindel, et saad üksi hakkama?“

„Miks te lennujaama bussiga ei sõida? Taksosõit siit Bilbaosse maksab terve varanduse.“

Mees:

„Ära sellepärast muretse.“

Pakid, ebamugav, aeglane, põhjendas ta.

„Jah, aga teil on ju aega.“

„*Ama*, ära käi peale. Oleme otsustanud taksoga minna. Nii on kõige mugavam.“

Quique hakkas kannatust kaotama.

„Ainult nii ongi mugav.“

Ta lisas, et läheb teeb tänaval suitsu, kuni teie räägite. See mees lõhnas tugevasti parfüümi järele. Kuid suust tuleb tal

alkoholilõhna ja kell on alles üheksa hommikul. Hüvasti jättes vaatas ta esikupeeglis oma nägu. Eputis. Ja ütles siis – võimukalt; südamlikult, kuid järsult? – Nereale:

„Tee ruttu.“

Viis minutit, lubas naine. Lõpuks kulus ikka viisteist. Ise keskis emale: see Londoni-reis tähendab mulle palju.

„Ma ei kujuta ette, mis kasu võiks sinust olla tema klientidega kohtumisel. Või oled sa minu teadmata tema firmas tööle hakanud?“

„Londonis teen meie abielu päästmiseks tõsise pingutuse.“

„Veel ühe pingutuse?“

„Viimase.“

„Ja millist taktikat sa seekord kasutad? Passid tema kõrval, et ta esimese vastutuleva naisega minema ei jookseks?“

„*Ama*, ma palun. Ära tee asja minu jaoks veel raskemaks.“

„Sa näed väga kena välja. Oled sa juuksurit vahetanud?“

„Käin ikka samas kohas.“

Nerea tasandas korruga häält. Esimese sosina peale pööras ema end välisukse poole, justkui kartes, et keegi nende järele luurab. Sellest ei tulnud midagi välja, nad on otsustanud beebi lapsendamise mõttest loobuda. Mida kõike nad ei arutanud. Kas hiinlane, venelane, tõmmuvereline. Kas poiss või tüdruk. Nerea ei olnud lootust kaotanud, kuid Quique hüppas alt ära. Tema tahab omaenda last, kes oleks liha tema lihast.

Bittori:

„Nüüd on ta siis hakanud rääkima nagu piiblis?“

„Ta arvab, et käib ajaga kaasas, kuid tegelikult on traditsioonilisem kui riisipuder.“

Nerea oli omal käel uurinud adopteerimise võimalusi ja seda, kas nad vastavad kõikidele tingimustele. Raha ei olnud takistuseks. Ta oli valmis reisima maailma teise otsa, et lõpuks

emaks saada, isegi kui ta ei too ise last ilmale. Ent Quique oli jutuajamisele järsu lõpu teinud. Ei ja veel kord ei.

„See mees on pisut hoolimatu, kas sa ei leia?“

„Ta tahab omaenda poega ja et poeg sarnaneks temaga ja mängiks ühel päeval Real Sociedadis. See on tal kinnisidee, *ama*. Ja ta saab poja. Kui tema midagi pähe võtab! Ma ei tea, kellega. Kellegagi, kes on nõus. Ära minu käest küsi. Mul pole aimugi. Rendib kõhu ja maksab, mis nõutakse. Omalt poolt olen nõus aitama tal leida tervet naist, kes tema tahtmise täidab.“

„Sa oled peast segi.“

„Temale ei ole ma veel rääkinud. Kindlasti tekib Londonis selleks võimalus. Ma olen selle üle põhjalikult järele mõelnud. Mul ei ole mingit õigust temalt nõuda, et ta oleks õnnetu.“

Korteriuksel jätsid nad põsemusiga hüvasti. Bittori: jah, muidugi saab ta ise hakkama, head reisi. Nerea ütles trepikojas lifti oodates midagi ebaõnne kohta, kuid et rõõmust ei tohi loobuda. Seejärel soovitas ta emal jalamati välja vahetada.

2

Leebe oktoober

Enne Txatoga juhtunud uskus ta jumalat, aga nüüd enam ei usu. Ja kui hardalt ta veel noorena uskus. Äärepealt oleks lasknud end nunnaks pühitseda. Tema ja too sõbranna kodulinnast, keda ta parema meelega ei meenuta. Mõlemad mõtlesid viimasel hetkel ümber, olles juba ühe jalaga noviitsid. Nüüd tunduvad talle kõik need jutud surnute ülestõusmisest ja igavesest elust ja loojast ja pühast vaimust luiskelugudena.

Teda olid hirmsasti ärritanud piiskopi võltsid sõnad. Ta ei sõandanud nii tähtsa isiku kätt mitte vastu võtta. See tundus kleepjas. Ometi vaatas ta piiskopile otsa, et öelda vaikselt, pilguga, et enam ta ei usu. Samal hetkel, kui ta nägi Txatot kirsutus, lõhkes tema usk jumalasse mullina. Ta tundis seda lausa füüsiliselt.

Ometi käib ta aeg-ajalt missal, ilmselt harjumusest. Istub kiriku tagaosas pingil, silmitseb kohalolijate selgi ja kuklaid, kõneleb iseendaga. Sest kodus valitseb üksildus. Baarid ja kohvikud ei ole tema jaoks. Ja poode mööda käimine? Ainult nii palju, kui hädapärast tarvis. Haihtunud oli kogu tema hoolitsetud välimus – veel üks lõhkenud mull? –, mis iseloomustas teda enne Txatoga juhtunut. Ning ta ostab ainult sellepärast, et Nerea käib peale, muidu kannaks ta päevast päeva samu riideid.

Selle asemel, et poode külastada, eelistab ta istuda kirikus

ja praktiseerida oma vaikivat ateismi. Ta ei luba endale pühaduseteotust ega põlgust kirikusse kogunenud usklিকে vastu. Ta vaatab pühakujusid ja ütleb/mõtleb: ei. Mõnikord vangutab ta seda öeldes/mõeldes eituse märgiks kergelt pead.

Kui peetakse missat, jääb ta veidi kauemaks. Siis lükkab ta kõik preestri öeldu mõttes tagasi. Palvetage. Ei. See on Kristuse ihu. Ei. Ja nõnda kogu aeg. Mõnikord, kui väsimus võitu saab, laseb vargsi silma looja.

Kui ta Andia tänava jesuiitide kirikust väljus, oli taevas juba tume. Oli neljapäev. Ilm oli meeldivalt soe. Pärastlõunal oli ta pannud tähele, et apteegi valgustabloo näitab kakskümmend kraadi. Liiklus, möödudjad, tuvid. Ta märkas tuttavat nägu. Kõhklematult vahetas ta teepoolt. Järsk suunamuutus viis ta tahes-tahmata Gipuzkoa väljakule. Ta ületas platsi tiigiäärset teed pidi. Veidi aega jälgis ta parte. Ta ei olnud väga ammu siitkaudu tulnud. Kui ta õigesti mäletas, oli Nerea toona alles laps. Meenusid mustad luiged, keda enam ei ole. Pimm-pomm-pimm. Provintsiavalitsuse hoone kellamäng äratas ta mõtetest.

Kell on kaheksa. Mahe õhtu, leebe oktoober. Korraga meenusid talle Nerea hommikused sõnad. Kas need, et ta vahetaks välja jalamati? Ei, et rõõmust ei tohi loobuda. Häh, tühjad sõnad, et tõsta vanainimese tuju. Bittoril ei olnud raske tunnistada, et õhtu on ilus. Kuid rõõmust hüppamiseks vajanuks ta teistsugust tõuget. Millist? Ah, kust mina tean. Et leiutataks masin, mis äratab surnud ellu ja annab mulle abikaasa tagasi. Bittori küsis eneselt, kas nii paljude aastate järel ei peaks mitte püüdma unustada. Unustada? Mis see veel on?

Õhus levis vetikate ja mereniiskuse lõhn. Ei olnud sugugi jahe, valitses tuulevaikus ja taevas oli pilvitu. Piisav põhjus, et minna koju jalgsi ja säästa bussiraha, ütles ta endale. Urbieta

tänaval kuulis ta enda nime. Kuulis selgesti, kuid ei tahtnud sinnapoole vaadata. Ta tõstis koguni tempot, kuid sellest ei olnud kasu. Rutakad sammud jõudsid talle järele.

„Bittori, Bittori.“

Hääl kõlas liiga lähedalt, et edasi kurti mängida.

„Kas sa oled juba kuulnud? Nad ütlevad, et lõpetavad ära, et rohkem atentaate ei tule.“

Bittorile meenusid vägisi ajad, kui toosama naaber vältis temaga trepikojas kohtumist või ootas tänavanurgal, ise vihmast läbiligunenud, poekott jalge vahel, et mitte välisuksel kokku juhtuda.

Bittori luiskas:

„Jah, mulle natukese aja eest öeldi.“

„Nii hea uudis, eks ole? Lõpuks ometi tuleb rahu. Oli ka juba aeg.“

„Eks me näe, eks me näe.“

„Mul on eriti hea meel just teiesuguste pärast, kes te olete nii palju kannatanud. Et see kord ometi lõppeks ja teid rahule jäetaks.“

„Mis lõppeks?“

„Et nad lõpetaksid inimeste piinamise ja ajaksid oma asja ilma tapmata.“

Ning et Bittori vaikis ega väljendanud soovi vestlust jätkata, jättis naaber hüvasti, nagu oleks tal korraga kiire hakanud.

„Ma hakkan minema, lubasin pojale õhtusöögiks meripoisureid. Talle kangesti meeldivad. Kui sa kodu poole lähed, lähme koos.“

„Ei, mind oodatakse siin lähedal.“

Seejärel, et naaber silmist lasta, läks ta üle tee ja kõndis tükk aega ümbruskonnas sihitult ringi. Sest kui see plähmerdis kuuleb oma tohmanist poja jaoks kalu puhastades mind enda järel

koju tulemas, mõtleb ta kindlasti: vaata aga vaata, ei tahtnud minuga olla. Bittori. Mida? Sa oled hakanud kauna kandma ja ma olen sulle mitu korda öelnud, et. Olgu, lase olla.

Hiljem, juba koduteel, aetas ta käe pahklikule puutüvele ja pomises: aitäh inimlikkuse eest. Siis pani ta käe ühe hoone seinale ja kordas sama lauset. Niisamuti tegi ta peatumata prügi-kasti, pingi, fooriposti ja muude tänavaelementide juures, mis talle teele sattusid.

Trepikojas valitses pimedus. Bittori tundis kiusatust lifti kasutada. Ettevaatust. Müra võib mind reeta. Ta otsustas minna kolm korrust paljajalu. Veel jõudis ta sosistada viimased tänu sõnad käsipuule, tolle inimlikkuse eest. Ta pistis võtme vargasi lukuauku. Mida Nerea selles jalamatis halba näeb? Mina sellest tüdrukust aru ei saa, ei ole vist kunagi saanud.

Natukese aja pärast helises telefon. Ikatza lösutas diivanil nagu must karvakera. Asendit muutmata jälgis ta vidukil silmadega, kuidas perenaine telefonile läheneb. Bittori ootas, kuni helin lakkas, tegi kindlaks ekraanil oleva numbri ja valis selle.

Xabier, elevil. *Ama, ama.* Et pangu ta televiisor mängima.

„Mulle juba räägiti. Kes rääkis? Ülemine naaber.“

„Ah nii, ma arvasin, et sa ei tea.“

Ning Xabier saatis talle musi ja Bittori saatis vastu ja rohkem nad ei rääkinud, jätsid vaid hüvasti. Bittori ütles endale, et tema telekat sisse ei lülita. Kuid hetke pärast sai uudishimu võitu. Ta nägi ekraanil laua taga istumas kolme kaetud näo ja baski baretiga meest, Ku Klux Klani esteetika, valge laudlina, patriootilised plagud, mikrofon, ning ta mõtles: kas kõneleja ema tunneb poja hääle ära? Bittori tundis kaadreid vaadates ehedat tülgastust, lisaks hakkas tal kõhus keerama. Suutmata seda kauem taluda, lülitas ta televiisori välja.

Tema jaoks oli päev lõppenud. Mis kell oli? Hakkas kümme saama. Ta vahetas kassil vee ning heitis voodisse harilikust varem, õhtust söömata ja öökapil ootavat ajakirja avamata. Öösärk seljas, seisatas ta magamistoa seinal rippuva Txato foto ees, et öelda:

„Homme tulen sulle sellest rääkima. Vaevalt, et sa rõõmustad; kuid igal juhul on see päeva tähtsaim uudis ja sul on õigus seda teada.“

Tuli kustus, püüdis ta sundida silmi pisarat poetama. Ei midagi. Täiesti kuivad. Ja Nerea ei ole helistanud. Ta ei vaevunud isegi Londonisse jõudmisest teatama. Eks tal ole tegemist oma abielu päästmisega.

3

Txatoga surnuaias

Juba mitu aastat ei ole Bittori jalgsi Polloe kalmistule tõusnud. Ta jaksaks küll, kuid see on väsitav. Mitte et tal midagi väsimise vastu oleks, kuid milleks, milleks ometi. Pealegi hakkab tal teinekord kõhus pistma. Nõnda istub Bittori number 9 peale, mis viib ta surnuaia väravast mõne sammu kaugusele, ja tuleb pärast jalgsi linna tagasi. Allamäge on hoopis teine asi.

Ta tuli maha ühe proua järel, nemad kaks olidki ainsad sõitjad. Reedene päev, vaikus, ilus ilm. Ning ta luges surnuaia värava võlvkaarelt: PEAGI ÖELDAKSE TEIE KOHTA SAMA, MIDA PRAEGU ÖELDAKSE MEIE KOHTA: NAD SURID!! Mind sünged fraasikesed ei kõiguta. Tähetolm (seda oli ta kuulnud televiisorist), see me oleme, ükskõik kas hingame või sööme mulda. Ning ehkki Bittori vihkas seda ebameeldivat sõnumit, ei suutnud ta ometi siseneda surnuaeda kirja lugemata.

Mantli oleksid võinud koju jätta. See oli ülearune. Ta oli mantli selga pannud ainult selleks, et mustas olla. Esimesel aastal oli ta mustas käinud, hiljem käisid lapsed peale, et ta elaks tavalist elu. Tavalist elu? Neil kahel lihtsameelsel pole aimugi, millest nad räägivad. Et lapsed ta rahule jäta, tegi ta nii, nagu nood ütlesid. Kuid see ei võta temalt tunnet, et surnute keskel värvilist kanda väljendab lugupidamatust. Nõnda ei jäänud tal üle muud, kui avada varavalges riidekapp ja otsi-

da mõni must hilp, mis kataks kinni teised, sinistes toonides rõivad; ta nägi mantlit ja pani selle selga, kuigi teadis, et hakkab palav.

Txato jagab puhkepaika emapoolsete vanavanemate ja tädi-ga. Haud kerget kallakut pidi kulgeva tee ääres asub kõrvuti teiste samasugustega. Hauakivil võib lugeda kadunu eesnime ja perekonnanimesid, sünnikuupäeva ja kuupäeva, mil ta tapeti. Hüüdnime – Txato – mitte.

Matusele eelnenud päevadel andsid Azpeitia sugulased Bittorile nõu mitte panna hauakivile viiteid, embleeme või märke, mis näitaksid Txatot ETA ohvrina. Nõnda väldiks ta probleeme.

Bittori protestis:

„Kuule, üks kord nad juba tapsid ta. Ma ei usu, et teda uuesti tapetakse.“

Tegelikult ei olnud Bittoril mõtteski lasta graveerida hauakivile abikaasa surma põhjust; kuid piisab vaid, kui keegi midagi maha laidab, kui Bittoril tekib tahtmine see tingimata ellu viia.

Xabier leidis, et õigus on sugulastel. Ning hauakivile graveeriti ainult nimi ja kuupäevad. Nerea, kes helistas Zaragozast, läks koguni nii kaugele, et tegi ettepaneku võltsida surmadaatumit. Bittori hämmeldunult: mismoodi?

„Ma mõtlesin, et hauakivil võiks olla atentaadist varasem või hilisem kuupäev.“

Xabier kehtas õlgu. Bittori ütles, et ei tule kõne allagi.

Mõni aasta hiljem, kui Txatost sajakonna meetri kaugusel puhkava Gregorio Ordóneze hauakivi värviga soditi, võttis Nerea, on alles kohatu käitumisega, taas jutuks vana asja, mis tegelikult oli kõikidel juba ununenud. Ajalehefotot näidates emale:

„Näed nüüd ise, et tegime õigesti, kui *aita*'d veidi varjasi-me? Vaata, millest me pääsesime.“

Seepeale aetas Bittori kahvli otsustavalt lauale ja ütles, et tema lahkub.

„Kuhu sa lähed?“

„Mul järsku ei ole enam isu.“

Ta väljus tütre korterist, kulm kipras ja samm raevukas, ning Quique, kes parajasti sigaretti läitis, pööritas silmi.

Hauarivi kulgeb piki teerada. Bittori õnneks ulatub haua serv kahe vaksa jagu maapinnast kõrgemale, mis võimaldab tal raskusteta hauaplaadil istuda. Muidugi vaid siis, kui ei saja. Et kivi on harilikult külm (ja aastate jooksul paratamatult kattanud sambliku ja mustusega), on Bittoril alati taskus poekotist lõigatud ruudukujuline kiletükk ja kaelarätik, mida ta kasutab istumispadjana. Ta istub padjal ja räägib Txatole, mis vaja. Kui ümbruses on inimesi, kõneleb ta mõttes; kui kedagi ei ole, nagu enamasti, siis nii nagu ajaks juttu.

„Tüdruk on juba Londonis. Ma vähemalt arvan nii, sest ta ei ole vaevunud mulle helistama. Kas ta sulle helistas? Minule mitte. Kuna telekas lennuõnnetuse kohta midagi ei räägitud, eeldan, et nad jõudsid Londonisse ja üks nad püüavad maksku mis maksab oma abielu päästa.“

Esimesel aastal paigutas Bittori hauaplaadile neli lillepotti. Ta hoolitses nende eest järjekindlalt. Lilled nägid head välja. Siis ta mõnda aega surnuaial ei käinud. Lilled kuivasid. Järgmised püsisid esimeste külmadeni. Ta ostis suure lillepoti. Xabier tõi käruga kohale. Kahekesi istutasid nad potti pisikesse pukspuu. Ühel hommikul oli see kummuli keeratud, pott puruks, muld hauaplaadil laiali. Sestsaadik ei ole Txato haua kaunistusi.

„Ma räägin nii, nagu tahan, ja keegi ei saa mind keelata,

sina kõige vähem. Et kas ma teen nalja? Ma ei ole enam selline nagu sinu eluajal. Ma olen muutunud kurjaks. Nojah, mitte just kurjaks. Külmaks, ükskõikseks. Kui sa ellu ärkaksid, ei tunneks sa mind ära. Ja usu mind, sinu kallil tütrele, sinu lemmiklapsel, on minu muutumises oma osa. Ta mängib minu närvidel. Nagu lapsena. Sinu õnnistusega muidugi. Sest sina alati kaitsesid teda. Sellega võtsid sa minult autoriteedi ja tüdruk ei õppinudki mind austama.“

Kolm või neli hauda edasi asfalttee ääres oli liivane plats. Bittori jäi silmitsema sinna äsja maandunud varblasepaari. Tiivad laiali, võtsid linnud liivavanni.

„Teise asjana tahtsin sulle rääkida, et jõuk on otsustanud tapmisest loobuda. Veel ei teata, kas teadaandega on tõsi taga või on see trikk, et aega võita ja uuesti relvastuda. Kas nad tapavad või mitte, on sinule üsna ükskõik. Ja ära arva, et see mulle rohkem korda läheb. Mina tunnen suurt vajadust tõe teada saada. Olen alati tundnud. Ja mind juba ei peata. Mitte keegi ei peata mind. Ka lapsed mitte. Kui nad üldse saavadki teada. Sest mina neile rääkima ei hakka. Sina oled ainus, kes teab. Ära katkesta mind. Ainus, kes teab, et ma kavatsen tagasi minna. Ei, vanglasse ei saa ma minna. Ma ei teagi, millises vanglas see närukael istub. Kuid nemad on kindlasti endistviisi meie linnas. Ja pealegi torgib mind tagant uudishimu näha, mis seisus on meie kodu. Sina, Txato, Txatito, ära muretse, sest Nerea on välismaal ja Xabier elab nagu ikka vaid tööle. Nemad teada ei saa.“

Varblased olid kadunud.

„Vannun sulle, et ma ei liialda. Ma lihtsalt pean lõpuks ometi iseendaga ära leppima, et võiksin maha istuda ja öelda: hästi, see on lõppenud. Mis on lõppenud? Vaata, Txato, ka selle pean ma välja selgitama. Ja vastus, kui seda üldse ongi,

peab leiduma meie linnas ning sellepärast ma täna õhtul sinna sõidangi.“

Bittori tõusis. Ta voltis räti ja kileruudu hoolikalt kokku ning pani need ära.

„Nüüd sa siis tead. Sina jääd siia.“

4

Nende aknas

Kell üheksa õhtul. Köögis on aken lahti, et praetud kala lõhn välja läheks. „Telediario“ uudistesaaade algas sõnumiga, mida Miren oli eelmisel õhtul raadiost kuulnud. Relvastatud võitluse lõplik peatamine. Mitte terrorismi nagu ütlevad nemad, sest minu poeg ei ole terrorist. Ning ta pöördus tütre poole:

„Kas kuulsid? Jälle peatavad. Eks me näe, kui kauaks.“

Tundub, nagu Arantxa ei saaks aru, kuid ometi taipab ta kõike. Ning manab oma poolviltusele näole grimassi – või on viltune hoopis tema kael? –, justkui püüaks väljendada oma seisukohta. Tema puhul ei või kunagi kindel olla, kuid vähemasti Miren oli veendunud, et tütar sai aru.

Ta tükeldas kahvliga Arantxa jaoks paneeritud heiki. Mitte väga suuri suutäisi, et tütar saaks vaevata neelata. Nii soovitab füsioterapeut, kes on väga kena neiu. Ta ei ole küll bask, kuid olgu peale. Arantxa peab pingutama. Muidu asi ei edene. Ja kahvliserv pörkas hooga vastu taldrikupõhja, tuues kuuldavale vihase portselani heli, ning hetkeks, krõbeda paneeringu purunedes, kerkis kala valge liha kohale aurupilveke.

„Eks paistab, mis ettekäändel nad seekord Joxe Mari vabastamata jätavad.“

Ta võttis laua taga tütre kõrval istet, laskmata teda silmist. Ta ei usaldanud pilku pöörata. Juba mitu korda oli ta toitu hingekurku tõmmanud. Viimati suvel. Nad pidid kutsuma

kiirabi. Sireen huilgas üle terve linna. Jumal, milline ehmatus. Selleks ajaks, kui parameedikud kohale jõudsid, oli tütar vaat nii suure fileetüki kurgust välja köhinud.

Neljakümne nelja aastane. Kolmest lapsest vanim. Siis tuleb Joxe Mari, kes istub Puerto de Santa María I-s. Nii kaugel lõunas sunnivad nad meid käima. Närukaelad. Ja lõpuks pesamuna. Tema on omamoodi. Teda me peaaegu ei näegi.

Arantxa haaras valge veini klaasi, mille ema oli tema jaoks valmis pannud. Ta tõstis selle ainsa kasutuskõlbliku käega ebakindlalt huultele. Vasak käsi on tundetu. Seda hoidis Arantxa nagu alati vastu külge, vöökoha kõrgusel; kasutuskõlbmatu oli käsi halvatuses tõttu. Ning ta rüüpas tubli sõõmu veini, mis Joxiani arvates oli hea märk, kui mõelda, et mitte kaua aega tagasi söödeti Arantxat sondiga.

Natuke vedelikku valgus lõuale, kuid sellest polnud midagi. Miren kiirustas lõuga salvrätiga puhastama. Nii kena, nii terve, nii suure tulevikuga tüdruk, kahe lapse ema, ja nüüd siis nõnda.

„Noh, kas maitseb?“

Arantxa raputas pead, justkui öeldes, et kala ei vaimusta teda.

„See ei ole odav lõbu. Ärme pirtsuta.“

Televiisoris järgnesid kommentaarid. Häh, poliitikud. Tähtis samm rahu suunas. Nõuame terrorirühmituse laiali saatmist. Protsessi algus. Teekond lootuse poole. Painaja lõpp. Nad peavad relvadest loobuma.

„Nad loobuvad võitlusest ja mis nad vastu saavad? Kas Euskal Herria vabastamine on juba ununenud? Ja vangid mädaneagu vanglas? Argpüksid. Alustatu tuleb lõpuni viia. Kas sulle ei tundu teate ettelugeja hääl tuttav?“

Arantxa mälus aeglaselt heigipala. Ta raputas pead. Ta püü-

dis veel midagi öelda ning sirutas parema käe, et ema ulataks iPadi. Miren ajas kaela õieli ja luges ekraanilt: „Vähe soola“.

Joxian saabus veidi peale ühtteist õhtul peotäie porrudega. Ta oli veetnud pärastlõuna aiamaal. Juba pensioniikka jõudnud mehe hobi. Köögiviljaaed asub otse jõe ääres. Kui jõgi tõuseb üle kallaste, viimati juhtus see aasta alguses, siis hüvasti peenramaa. On hullematki, ütleb Joxian. Varem või hiljem vesi alaneb. Tema kuivatab tööriistad, pühib kuuri põranda üle, ostab uued küülikupojad ja külvab uued köögiviljad riknenute asemele. Õunapuu, viigipuu ja sarapuud elavad üleujutuse üle ja kogu lugu. Kogu lugu? Et vesi kannab endaga tööstusjääke, levitab muld hiljem vänget haisu. Mehe sõnul on see vabrikus hais. Miren vastab:

„Mürgi hais. Ühel päeval me veel kõngeme hirmsas kõhu-
valus.“

Joxiani teiseks lemmiktegevuseks on pärastlõunane kaardi-
partii. Neli sõpra mängivad karahvini veini peale kaarte. Sa-
mas lähedal, linnaväljaku ääres asuvas Pagoeta baaris. Iseasi,
kas nelja peale kulub tõesti vaid üks karahvin.

Selle järgi, kuidas Joxian porrusid käes hoidis, teadis Miren,
et mees on auru all. Miren ütles, et varsti on tal nina punane
peas nagu tema kadunud isal. On üks ilmeksimatu märk, mis
näitab, et Joxian on joonud: kui ta kratsib paremat külge, nagu
kipitaks tal maksa kohalt. Siis ei ole kahtlust. Aga ega ta tuiku-
des mööda tänavat ei käi, seda mitte. Ei kipita tal ka midagi.
Tema jaoks on külje kratsimine sama kinnistunud komme nagu
mõnel teisel ristimärgi tegemine või vastu puud koputamine.

Ta ei oska ära öelda. See on tema probleem. Trimpab baaris
sellepärast, et teised trimpavad. Ja kui üks neist ütleks „Noh,
mehed, hüppame pea ees jökke“, järgneks Joxian teistele kui
talleke.

Igatahes saabus ta koju, barett viltu peas, silmis tuluke, kratsides särki maksa kohal, ning muutus härdaks.

Söögitoas andis ta Arantxale laubale hella, peaaegu matsuva musi. Vaata et kukub veel tüdrukule otsa. Miren aga tõrjus mehe tagasi.

„Käed eemale, sa lõhnad kõrtsi järele.“

„Ära ole karm.“

Naine sirutas mõlemad käed ette, et teda eemal hoida.

„Köögis on sulle kala. Ilmselt juba jahtunud. Eks sa ise soojendad.“

Pool tundi hiljem hõikas Miren meest, et too aitaks Arantxa magama panna. Nad tõstsid tütre ratastoolist, üks hoidis ühest käest, teine teisest.

„Kas hoiad?“

„Mida?“

„Kas hoiad teda. Ütle, enne kui tõstame.“

Deformeerunud jalg ei luba Arantxal kõndida. Mõnikord astub ta paar sammu. Üksikut ja ebakindlat. Kas kepi või kellegi abiga. Kodus ringi liikumine, iseseisev söömine, kõnevõime taastumine on praegu perekonna peamised eesmärgid. Edaspidi, eks paistab. Füsioterapeut süstib neisse usku. Ta on väga tore. Baski keelt räägib väga vähe, peaaegu üldse mitte, kuid see ei puutu praegu asjasse.

Isa ja ema tõstsid kahekesi Arantxa voodi ette püsti. Nad olid seda teinud palju kordi. Olid juba kogenud. Ja mis see Arantxa võis tol hetkel kaaluda. Natuke üle neljakümne kilo. Mitte rohkem. Ja kui tugev oli ta olnud parematel päevadel.

Isa hoidis Arantxat, kuni Miren ratastooli seina äärde lükkas.

„Vaata, et sa teda maha ei kukuta.“

„Miks ma peaksin oma tütre maha kukutama!“

„Sinust võib kõike oodata.“

„Rumalus.“

Ning nad põrnitsesid teineteist vaenulikult, halvatujuliselt, mehel olid hambad ristis, nagu püüaks ta takistada inetutel sõnadel üle huulte libisemast. Miren tõmbas kõrvale päevateki ning seejärel asetasis nad kahekesi ettevaatlikult ja pikkamööda – kas hoiad? –Arantxa voodile.

„Sa võid nüüd minna, ma riietan ta lahti.“

Siis kummardas Joxian ja suudles tüdruku laubale. Ja soovis head ööd. Ning ütles: „Homseni, *polita*“, silitades sõrmukiga tema põske. Siis seadis ta külge kratsides sammud ukse poole. Ta oli juba toast lahkumas, kui pööras end ringi ja ütles:

„Pagoetast tulles nägin nende aknas tuld.“

Miren võttis parajasti tüdruku kingi jalast.

„Küllap käis keegi koristamas.“

„Koristamas kell üksteist õhtul?“

„Mind need inimesed ei huvita.“

„Hästi. Ma lihtsalt ütlesin, mida nägin. Võib-olla kavatsevad nad tagasi tulla.“

„Võib-olla. Nüüd, kus relvastatud võitlus on lõppenud, lähevad veel tähtsust täis.“